

RANDSFJORDMUSEENE AS

Kongeveggen 92 - 2770 Jaren - Tlf: 61 31 32 80 - Faks: 61 31 32 81 - Org. nr. 987 107022 MVA
Kontonr. 2030.14.05260 - post@randsfjordmuseene.no - www.randsfjordmuseene.no

Lands Museum
10. februar 2009

KULTURMINNEÅRET 2009 *Hverdagens kulturminner knyttet til ferskvann - Dokkadeltaet og tilløpselver*

Som avtalt sender jeg forslaget til prosjektet for kulturminneår 2009 som ble nevnt på fylkesseminaret 09.12.08 på Lillehammer.

Dette prosjektet er på mange måter klimaks av flere års arbeid. Omfanget, metodologien, forventede resultater og overføringsverdi er så stor at det egner seg som en hovedsatsing for Oppland fylkeskommune i kulturminneåret.

Hovedmål

Et dokumentasjons- og formidlingsprosjekt for kulturminner i Dokkadeltaet og langs Dokka- og Etnaelvene. Prosjektet vil legge grunnlag for bevaring av kulturminnene og kulturlandskap langs vassdraget. Det vil også ha betydning for internasjonalt samarbeid med blant annet Valmiera i Latvia.

Bakgrunn

Dokkadeltaet ligger ved nordenden av Randsfjorden, som er Norges fjerde største innsjø. Dokkadeltaet er fredet som naturreservat. Det er et av 37 våtmarksområder i Norge med internasjonal Ramsar status. Deltaets kulturlandskap og kulturminner reflekterer at det var før av stor økonomisk betydning for lokalbefolkningen, med fiske, jakt, beite, slåttebruk, vedhogst, dampskipstrafikk og tømmerfløtning.

Etnaelva er vernet mot regulering, og har kanskje den lengst uregulerte elvestrekningen igjen i Norge. Dokkaelva er én av de mest regulerte elver i Norge pga. kraftutbygging på 1980-tallet. Langs begge elver ligger kulturminner som spenner over 6 000 år.

I deltaet og elvene brukte mennesker en naturressurs, ferskvann. I dette samspillet har vann skapt muligheter for mennesker, og i retur har mennesker forandret naturen.

Kulturminnene og kulturlandskapene som finnes her reflekterer arbeidslivet, og er dermed de mest typiske av hverdagskulturminner. De er også veldig representative for mange innenlands vassdragssystemer både i Norge og Nord-Europa.

Uten en forståelse om hvordan mennesker har påvirket og fremdeles påvirker naturen er forvaltning av naturen nesten umulig. Kulturlandskapet og kulturminner i Dokkadeltaet og

1

Randsfjordmuseenes avdelinger:

Hadeland Folkemuseum
Kongeveggen 92 – 2770 Jaren
Tlf. 61 31 32 80 – Faks 61 31 32 81
E-post: hf@randsfjordmuseene.no

Kittilbu Utmarksmuseum
c/o Lands Museum, 2870 Dokka
Tlf. 880 03 695 – Faks 61 11 07 31
E-post: kittilbu@randsfjordmuseene.no

Lands Museum
Villaveien 45 – 2870 Dokka
Tlf. 61 11 06 87 – Faks 61 11 07 31
E-post: lm@randsfjordmuseene.no

RANDSFJORDMUSEENE AS

Kongevegen 92 - 2770 Jaren - Tlf: 61 31 32 80 - Faks: 61 31 32 81 - Org. nr. 987 107022 MVA
Kontonr. 2030.14.05260 - post@randsfjordmuseene.no - www.randsfjordmuseene.no

langs Dokka- og Etnaelvene er spesielt egnet til formidling av dette samspillet. De vil være betydelig forringet som formidlingsarenaer skulle kulturminnene forsvinne.

I Norge gir fredning av naturområder ikke noen automatisk beskyttelse av tilknyttete kulturminner. I tillegg er ansvar for kulturminner delt mellom tre regjeringsdepartementer. Som resultat er kulturminner i slike områder ofte neglisjert. Bevaring av dem kan til og med være sett på som et problem.

Det beste vernet er kunnskap og positive holdninger. Forståelse for tverrfaglig arbeid og for at kultur og natur ikke skal skilles vokser. I *Museumsnytt*, 4, 2008 kan vi lese at statsråden for forskning og høyere utdanning, Tora Aasland, ”vil åpne dører og bygge broer i kultur- og naturminneforvaltning.” Den nye forvaltningsplanen for Dokkadeltaet stadfester at deltaet skal være et utstillingsvindu for bærekraftig bruk av fredete områder, og har god kulturminneforvaltning som en av sine hovedstrategier. I sin faglige gjennomgang av forvaltningsplanen kommenterer Direktoratet for naturforvaltning at ”...videre bør det legges til rette for et samarbeid med kulturvernmyndighetene og museet til felles beste”. Til sist vil jeg nevne at *The Nordic-Baltic Wetlands Initiative* (NorBalWet), som er vår regionale Ramsar organisasjon og hvor Norge står sentralt, nå har tatt inn bevaring av kulturminner i Ramsar områder som en prioritert oppgave (se under).

Utført forarbeid til kulturminnear-prosjektet

1. En dokumentarfilm, ”Historien om et delta: Dokkadeltaet” skal være ferdig høsten 2009. Filmens hovedsponsor er NVE og lages av Lillehammer Film. Filmen vil forklare menneskers rolle i forandringer i deltaet. Det vil inkludere Dokka- og Etnaelvene.
2. Et pilotprosjekt for kulturminnearret, ”Oppdagelsesferd i Dokkadeltaet” er oppstarten til en internettfremidling av vassdragets historie som reflekteres i dets kulturminner. Kulturminneløypa i deltaet skal utvides til å inkludere Dokka- og Etnaelvene.
3. Vi skal bruke digital formidling sammen med kulturminneløypa. Vi har allerede lånt og digitalisert fire gamle 8mm filmer som viser aktiviteter i deltaet og området. Deler av filmene egner seg utmerket til *Digitalt fortalt*.
4. Sparebankstiftelsen har gitt Lands Museum kr. 125 000 til prosjektet, ”Ut i deltaet”. Museet har en egenandel på kr. 20 000. Midlene skal brukes til å kjøpe en båt med utstyr, og lage opplegg for formidling i deltaet.
5. Fylkesmannen i Oppland har bestemt at i 2009-2010 skal det bygges et nytt observasjonstårn i deltaet på vestsida, ved Fjordheim forsamlingshus. Tårnets plassering reflekterer vektlegging av formidling. Forsamlingshuset vil kunne brukes av skolegrupper, og museet skal ha sin båt ved båthavnen her. Både båt og tårn skal ta hensyn til de nye kravene til universell utforming.
6. Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter er etablert som et A/S med Nordre og Søndre Land kommuner som eiere, og i løpet av noen år skal det være et nasjonalt våtmarkssenter på Odnas. Det blir et formidlingssenter for bl.a. deltaet.
7. ”Vannvegen” – er et økoturismeprosjekt drevet av Synnfjell Utvikling A/S og Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter. Prosjektet er basert på formidling av kulturminner i deltaet og langs Dokka- og Etnaelvene.
8. Forvaltningsplan for Dokkadeltaet gir klart uttrykk for at det er ønskelig å bevare både kulturminner og kulturlandskapet i deltaet.

2

Randsfjordmuseenes avdelinger:

Hadeland Folkemuseum
Kongevegen 92 – 2770 Jaren
Tlf. 61 31 32 80 – Faks 61 31 32 81
E-post: hf@randsfjordmuseene.no

Kittilbu Utmarksmuseum
c/o Lands Museum, 2870 Dokka
Tlf. 880 03 695 – Faks 61 11 07 31
E-post: kittilbu@randsfjordmuseene.no

Lands Museum
Villaveien 45 – 2870 Dokka
Tlf. 61 11 06 87 – Faks 61 11 07 31
E-post: lm@randsfjordmuseene.no

RANDSFJORDMUSEENE AS

Kongevegen 92 - 2770 Jaren - Tlf: 61 31 32 80 - Faks: 61 31 32 81 - Org. nr. 987 107022 MVA
Kontonr. 2030.14.05260 - post@randsfjordmuseene.no - www.randsfjordmuseene.no

9. Under koordingsgruppemøte for NorBalWet 21.01.09, foreslo jeg at bevaring av kulturminner i Ramsar områder skal være en prioritert arbeidsoppgave for NorBalWet. Dette ble akseptert, og skal være et tema på konferansen i Finland senere i år hvor jeg skal kåsere om kulturminner i dette prosjektet.
10. Det er sannsynlig at Direktoratet for Naturforvaltning vil utnevne meg som CEPA kontaktperson for NorBalWet i Norge. CEPA er "communication, education, participation and awareness", dvs., formidling.
11. Valmiera by og Randsfjordmuseenes EØS-prosjektforslag, "Landscape along the Gauja river – revitalization of historical centre of Valmiera" ser ut til å ha blitt akseptert av de latviske og norske myndighetene. Samtidig har biosfæren i Latvia indikert at de gjerne vil ha et prosjekt med Randsfjordmuseene om kulturminner i den neste runden av EØS-prosjekter fra slutten av 2009. Dette gjelder kulturminner langs deres vassdrag.
12. Dokka videregående skole vil søke om et kulturarvprosjekt som en del av kultursekken i kulturminneåret. Vi skal bruke Dokkadeltaet og tilløpselvene.
13. Prosjektet er svært relevant for arbeidet med innføring av både den nye naturmangfoldsloven (NOU:2004:28) som skal behandles i Stortinget i år, og EU-vanndirektivet. Som kjent skal Randsfjorden og dets nedbørsfelt bli en egen vannregion i fremtiden.
14. I sitt *Handlingsprogram for kulturminnevern 2007-2010* forplikter Oppland fylkeskommune seg til å hjelpe med bevaring av kulturminnene i vårt prosjekt.

Forarbeidet er gjort! Det betyr at vi kan garantere **synlige** og **langsiktige** resultater med prosjektet.

Kulturminnear-prosjektet

Det som trengs nå er dokumentasjon, formidling og tiltaksplaner for langsiktig bevaring og restaurering. Det er dette vi søker om midler til.

1. Vi skal registrere og **dokumentere** alle kulturminner knyttet til elvene og deltaet. Informasjoner, bilder og hvis mulig filmer skal innsamles og intervjuer holdes. Det er viktig at vi kan formidle et helhetlig bilde, da vil dokumentasjon inkludere kulturminner hvis fremtid er sikret, som Grønvold sag og mølle, helleristningene ved Møllerstufossen og Dokksfløymagasinet.
2. De fleste kulturminnene har ikke noen form for beskyttelse. Vi skal evaluere disse og lage en bevaringsplan med prioriteringer og om hva som må gjøres. **Bevaringsplanen** for vassdraget vil også inkludere forslag til eierforhold og finansiering av restaurering og vedlikehold. Bevaringsplanen vil brukes i en senere søknad til Norsk kulturminnefond. Innsamlede informasjon vil gjøres tilgjengelig for skilting som en del av Vannvegen.
3. Vi må formidle det helhetlige bildet for å få synergien av tverrfaglig arbeid. **Formidling** vil baseres på (a) opplegg for skoler, turister og andre grupper (med tilrettelegging for funksjonshemmede). Dette kan inkludere praktisk restaurering og skjøtselstiltak. (b) internettformidling (c) samarbeid med Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter (c) deltagelse i ABM-utviklings nettverk for kulturlandskap (d) NorBalWet og internasjonalt samarbeid (e) rapporter om de foreskjellige faser i prosjektet (f) seminarer.

Randsfjordmuseenes avdelinger:

Hadeland Folkemuseum
Kongevegen 92 – 2770 Jaren
Tlf. 61 31 32 80 – Faks 61 31 32 81
E-post: hf@randsfjordmuseene.no

Kittilbu Utmarksmuseum
c/o Lands Museum, 2870 Dokka
Tlf. 880 03 695 – Faks 61 11 07 31
E-post: kittilbu@randsfjordmuseene.no

Lands Museum
Villaveien 45 – 2870 Dokka
Tlf. 61 11 06 87 – Faks 61 11 07 31
E-post: lm@randsfjordmuseene.no

RANDSFJORDMUSEENE AS

Kongevegen 92 - 2770 Jaren - Tlf: 61 31 32 80 - Faks: 61 31 32 81 - Org. nr. 987 107022 MVA
Kontonr. 2030.14.05260 - post@randsfjordmuseene.no - www.randsfjordmuseene.no

Samarbeidspartnere

- Oppland fylkeskommune
- Fylkesmannen i Oppland
- Statens naturoppsyn
- Odnes vel
- Grunneiere
- Skoler i Land-Etnedal
- Lands Museumslag
- Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter
- Turistkontorene i Gjøvik og Hadeland-regioner.

Finansiering

Flere må jobbe med dette, og det er arbeidstid som blir den største utgiften. Å fotografere, samle inn informasjon, lage bevaringsplaner og legge ting ut på nett vil ta tid.

Vi kan antyde 3 måneders arbeid med en kostnad på kr.150 000.

Dette er et omfattende, men allikevel realistisk prosjekt. Resultater er sikret siden det er bygget på et solid fundament. På mange måter er dette et pionerprosjekt både for Oppland og hele landet. Det åpner opp kulturminnebegrepet ved å definere det som en tverrfaglig oppgave. Dette er miljøvern, hvor kultur-og naturvern er sett i sammenheng, både geografisk og gjennom tid.

Jeg har ingen tvil om at dette er flaggskipet for Oppland i kulturminneåret! Vi var enige om at vi skulle møtes for å diskutere hvilke kategorier som kan brukes til finansiering. Når kan vi møtes?

Hilsen

Alastair Brown
Konservator

Vedlegg:

- Artikkel om "Vannvegen"
- Kart over Ramsar områder i Norge inkl. Dokkadeltaet
- Eksempler av kulturminner i Dokkadeltaet
- Eksempler av kulturminner langs Dokka- og Etnaelvene

Randsfjordmuseenes avdelinger:

Hadeland Folkemuseum
Kongevegen 92 – 2770 Jaren
Tlf. 61 31 32 80 – Faks 61 31 32 81
E-post: hf@randsfjordmuseene.no

Kittilbu Utmarksmuseum
c/o Lands Museum, 2870 Dokka
Tlf. 880 03 695 – Faks 61 11 07 31
E-post: kittilbu@randsfjordmuseene.no

Lands Museum
Villaveien 45 – 2870 Dokka
Tlf. 61 11 06 87 – Faks 61 11 07 31
E-post: lm@randsfjordmuseene.no

